

leuven

In samenwerking met de Stad Leuven

D/2023/45/414 - ISBN 978 94 014 9777 0 - NUR 820, 754

Vormgeving omslag: Paul Verrept

Vormgeving binnenwerk: Gert Degrande | De Witlofcompagnie

© De auteurs & Uitgeverij Lannoo nv, Tiel, 2024.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag veeleenvoudig worden en/of
openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm,
of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

www.lannoocampus.com

Fiona Ang
Stephan Parmentier
Martien Schotsmans

Tussen stadhuis en thuis

Mensenrechten in onze stad

Lannoo
Campus

INHOUD

VOORWOORD	7
INTERMEZZO MIDDELBURG , VLAK BIJ DE ROOTS VAN ROOSEVELT	11
DEEL 1 MENSENRECHTEN	15
INTERMEZZO ROSARIO , DE STAD VAN LIONEL MESSI, KREEG DE PRIMEUR	17
01 Wat zijn mensenrechten?	20
02 Wat betekent het om een mensenrechtenbril op te zetten?	22
03 Wat was het idee van mensenrechten in 1948?	24
04 Vanwaar komen mensenrechten eigenlijk?	27
05 Welke functies vervullen mensenrechten?	32
06 Mogen mensenrechten worden ingeperkt?	35
07 Hoe moet een land mensenrechten waarmaken?	37
08 Wie kan mensenrechten in de praktijk brengen?	40
DEEL 2 MENSENRECHTENSTAD	45
INTERMEZZO KRAKAU , EEN EILAND IN POLEN	47
09 Wat is een mensenrechtenstad?	50
10 Bestaat er een kader dat bepaalt wat een mensenrechtenstad is?	52
11 Het label voorbij: wat is er nodig om mensenrechtenstad te worden?	56
DEEL 3 MENSENRECHTENBESTUUR	59
INTERMEZZO NÜRNBERG , DE EVIDENTIE ZELVE	61
12 Hoe is het verhaal van Leuven mensenrechtenstad begonnen?	64
13 Waartoe engageert Leuven zich?	66
14 Welke overheidsinitiatieven waren er al in Leuven voor ze dat engagement opnam?	68
15 Hoe ondersteunt de stad Leuven initiatieven uit het middenveld die de mensenrechten bevorderen?	74
16 Hoe kan een stad zorgen dat haar inwoners ook elkaars rechten ter harte nemen?	76
17 Wat zijn de beperkingen van wat de stad Leuven als mensenrechtenstad kan doen?	79
18 Wat kan de stad doen om de betekenis van mensenrechten te laten evolueren in haar gemeenschap?	82
19 Hoe werken mensenrechten participatief en versterkend? Het recht op wonen als voorbeeld.	84

DEEL 4 LEUVEN MENSENRECHTENGEMEENSCHAP 87

INTERMEZZO | UTRECHT, EEN PRIMEUR VOOR NEDERLAND 89

- 20** Hoe bouwt het middenveld mee aan Leuven mensenrechtenstad? Enkele voorbeelden. 93
- 21** Wat doet de KU Leuven op het vlak van de mensenrechten? 100
- 22** Hoe kunnen studenten bijdragen tot een mensenrechtenstad?
Een voorbeeld uit de UCLL-lerarenopleiding. 105
- 23** Wat doen de Leuvense inwoners? 107

DEEL 5 HET BELANG VAN EDUCATIE 113

INTERMEZZO | LUND, DE EERSTE IN ZWEDEN EN SCANDINAVIË 115

- 24** Waarom is mensenrechteneducatie nodig om een cultuur van mensenrechten uit te bouwen? 118
- 25** Hoe doen we dat, mensenrechteneducatie? 121
- 26** Hoe werkt mensenrechteneducatie aan een cultuur van mensenrechten? 123
- 27** Welke voorbeelden zijn er van mensenrechteneducatie? 128

DEEL 6 HET BREDE BEELD 133

INTERMEZZO | BARCELONA, ACTIE MET EEN HASHTAG 135

- 28** Een mensenrechtenstad worden: hoe begint een stad daaraan? 138
- 29** Welke uitdagingen op het vlak van mensenrechten zien we in Leuven? 141
- 30** Wat kan een mensenrechtenstad doen om zo'n mensenrechtentoets concreet toe te passen? 148
- 31** Op welke manier kan de stad haar burgers daarin betrekken? 150
- 32** Tot slot. Wat is een ware mensenrechtenstad? 153

INTERMEZZO | GRAZ, DE EERSTE MENSENRECHTENSTAD IN EUROPA 155

BRONNEN 158

WEBPAGINA'S 158

VOORWOORD

door Mohamed Ridouani
en Lies Corneillie

Op 10 december 2023 riep de stad Leuven zich samen met KU Leuven uit tot Mensenrechtenstad. Dat gebeurde niet lichtzinnig. In de zomer van 2019 al nodigden Leuvense mensenrechten-experten Eva Brems, Stephan Parmentier en Martien Schotsmans het nieuwe stadsbestuur uit om de eerste Mensenrechtenstad in België te worden. We hebben de tijd genomen om samen met deze initiatiefnemers hierover te reflecteren. Wat is een Mensenrechtenstad? Wat betekent dat voor Leuven? Hoe dragen we dit uit? Dit boek neemt je mee op de vijfjarige reis waarin we als stad, onder meer samen met de auteurs Martien Schotsmans, Stephan Parmentier en Fiona Ang, werk maakten van Leuven

Mensenrechtenstad. En dat zullen we ook de komende jaren blijven doen. Mensenrechtenstad is een titel die je niet krijgt, maar claimt. Elke stad is vrij om die titel zelf in te vullen. Organisaties zoals Human Rights Cities Network en het Fundamental Rights Agency van de Europese Unie geven een voorzet. Die vormden dan ook een belangrijke leidraad in ons denkproces. We haalden ook inspiratie bij andere steden, zoals Utrecht in Nederland en Nürnberg in Duitsland. Deze en andere prikkelende verhalen lees je als intermezzo's doorheen dit boek.

De initiatiefnemers zagen in Leuven een stad met potentieel, een stad die onbewust al hard timmert aan de mensenrechten en

vanuit haar identiteit mensenrechten hoog in het vaandel draagt. Leuven zet immers al lang in op inclusie, gelijke kansen, zorgzaamheid en solidariteit. Dat is niet enkel zichtbaar in sociale domeinen, maar bijvoorbeeld ook op vlak van klimaat en innovatie. Het beleid vertrekt dus grotendeels vanuit een mensenrechtensvisie, zonder het met zoveel woorden te benoemen. Dat willen we blijven bekrachtigen, versterken en expliciteren met de titel Mensenrechtenstad.

De zelfverklaring van 10 december 2023 is geen eindstreep maar veeleer een startpunt. De titel ‘Mensenrechtenstad’ opnemen is een actief engagement. Als Mensenrechtenstad nemen we een leidende rol op ons, om vooral in deze complexe en polariserende tijden, mensenrechten te beschermen, te verdedigen en te respecteren. Het stadsbestuur draagt die verantwoordelijkheid niet alleen. We hebben de steun van een sterk verankerd

middenveld, ruimdenkende en betrokken kennisinstellingen en uiteraard ook de eindeloze inzet van de Leuvenaars. Het verdedigen van mensenrechten vergt een langdurige inspanning. Of het nu gaat om het bestrijden van racisme, het voeren van klimaatbeleid, het strijden voor queerrechten, het bevorderen van internationale solidariteit, het aanpakken van dakloosheid, het bevorderen van toegankelijkheid en inclusie, het beleid inzake armoedebestrijding of gezondheidszorg ... We blijven standvastig in onze inspanningen om de fundamentele rechten van elk individu te waarborgen, dichtbij en wereldwijd.

Als mensenrechtenstad nodigen we jou en anderen uit om mensenrechten als kompas te hanteren. We roepen anderen op om niet blind te zijn voor wat er in de wereld gebeurt: als mensenrechtenstad spreken we ons uit, zijn we solidair en ondernemen we actie waar nodig.

Dit boek is de neerslag van vijf leerrijke jaren. Als stadsbestuur zijn we dankbaar om te kunnen samenwerken met zoveel actieve inwoners, een uiterst gedreven middenveld en de Leuvense kennisinstellingen. We danken iedereen die op zijn manier bijdraagt aan de zorgzame en solidaire stad die Leuven is. We danken de schrijvers van dit boek voor hun visie en vastberadenheid. Laten we samen de krachten bundelen in het realiseren, beschermen en verdedigen van mensenrechten. Mensenrechten is een werk dat nooit ophoudt, voor en van ons allemaal.

Mohamed Ridouani

BURGEMEESTER

Lies Corneillie

**SCHEPEN VAN WONEN, GELIJKE KANSEN
EN MONDIAAL BELEID**

Artikel 1 Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

Artikel 2 Eenieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Verder zal geen onderscheid worden gemaakt naar de politieke, juridische of internationale status van het land of gebied, waartoe iemand behoort, onverschillig of het een onafhankelijk, trust-, of niet-zelfbesturend gebied betreft, dan wel of er een andere beperking van de soevereiniteit bestaat.

INTERMEZZO

MIDDELBURG

**VLAK BIJ DE 'ROOTS'
VAN ROOSEVELT**

Groot is Middelburg niet. Het is de provinciehoofdstad van Zeeland, ligt vlak bij de Belgische grens en telt net geen 50.000 inwoners. Het ligt op het vroegere eiland Walcheren. Een gezellig stadje, een eigen kunst- en cultuurroute, leuke boekenwinkels en de zee in de buurt. Maar Middelburg is veel meer dan dat: het heeft een rol in de wereldgeschiedenis en de geschiedenis van de mensenrechten.

12

Toen de Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt op 6 januari 1941, in volle Tweede Wereldoorlog waarin de Verenigde Staten op dat moment weliswaar nog niet betrokken waren, zijn State of the Union uitsprak, had hij het over de *Four Freedoms*. Volgens Roosevelt zijn dit *Vier Vrijheden* waar werk moest van gemaakt worden: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van religie, vrijwaring van gebrek (iedereen moet een gezond leven kunnen leiden) en vrijwaring van vrees (geen fysieke bedreigingen en dus ook geen oorlogen). De toespraak van

Roosevelt ging de geschiedenis in als de *Four Freedoms Speech* en wordt beschouwd als de voorbode van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens die in 1948 het levenslicht zag. Roosevelt maakte dat niet meer mee, hij overleed op 12 april 1945, hij was ziek en werd slechts 63.

Wat heeft dit met Middelburg te maken? Zijn naam verradert iets. Roosevelt zou een verre afstammeling van Claes Martenszen van Rosevelt zijn. Zou, want onder meer na een brand in het archief van Middelburg gingen veel gegevens verloren. Maar men neemt aan dat de familie Rosevelt uit Zeeland kwam en dat Claes rond 1649 naar Manhattan (nu New York) emigreerde. Hij zou uit Tholen zijn gekomen, meer bepaald uit Oud-Vossemeer, niet zo ver van Middelburg.

Franklins vrouw Eleanor Roosevelt was ook al actief rond mensenrechten. Toen haar man stierf, zette zij dit werk verder

en ijverde ze hard om hun ideeën verder uit te dragen. Ook zij heette overigens Roosevelt en wellicht liggen ook haar wortels in Zeeland. Dat dacht ze zelf ook, niet toevallig bezocht ze in juni 1950 Oud-Vossemeer. Twee jaar eerder was ze nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

We spoelen door naar 1982. Ter gelegenheid van de herdenking van tweehonderd jaar betrekkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten, toevallig ook exact honderd jaar na de geboorte van Franklin Delano Roosevelt, worden de *Four Freedoms Awards* in het leven geroepen en de Roosevelt Foundation opgericht. In de even jaren worden deze prijzen in Middelburg uitgereikt, in de oneven jaren gebeurt dat in Hyde Park in New York, waar het Franklin en Eleanor Roosevelt Instituut gevestigd is. De Awards bekronen mensen die zich inzetten voor de realisering en

de ondersteuning van Roosevelts *Four Freedoms*.

In 1982 gebeurde de allereerste uitreiking in de Nieuwe Kerk in Middelburg. De voormalige Nederlandse koningin Juliana was de laureate en na haar volgden, eveneens in Middelburg, grote namen als Vaclav Havel, Jacques Delors, de Dalai Lama, Nelson Mandela, Kofi Annan en Angela Merkel. Ook internationale organisaties als het Rode Kruis en de Verenigde Naties staan op het lijstje.

Of Oud-Vossemeer met zekerheid de familiewortels van Roosevelt kan opeisen, is niet gezegd. De rol van Middelburg als mensenrechtenstad is wel duidelijk. De stad profileert zich ook zo: naast de band met de *Four Freedoms Awards*, is Middelburg verbonden met het Etty Hillesum Huis en het kennisplatform Slavernijverleden. Daarnaast is het officieel Shelter City (zie vraag 15).

DEEL 1

MENSENRECHTEN

Artikel 3 Eenieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

INTERMEZZO

ROSARIO

**DE STAD VAN LIONEL MESSI
KREEG DE PRIMEUR**

18

Lionel Messi werd er geboren en was 10 toen het Argentijnse Rosario in 1997 als allereerste stad ter wereld tot Mensenrechtenstad werd uitgeroepen. Hij zorgde ervoor dat Rosario regelmatig aandacht krijg. Zo komt de stad als ‘verdediger van mensenrechten’ extra in de kijker te staan.

In juni 1997 had een groep van zo’n honderd mensen een afspraak met het stadsbestuur in het stadhuis. Een ondertekende verklaring riep Rosario uit tot mensenrechtengevoelige stad. Gelijkheid, vrede en mensenrechten waren daarbij belangrijk. Een burgercomité vertegenwoordigde alle groepen van de stad. Ze brachten in kaart of en hoe

mensenrechten geschonden werden en organiseerden buurtdialogen. Een subcomité volgde alle internationale wetgeving en mogelijke oplossingen inzake armoede, geweld tegen vrouwen, slecht onderwijs en politiegeweld op.

Rosario heeft een Algemene Directie voor Mensenrechten en Herinnering. Een van de instrumenten om mensenrechten op de kaart te houden, is letterlijk een kaart: een herinneringsatlas, een digitaal hulpmiddel dat op de plattegrond van Rosario aanduidt welke plaatsen belangrijk geweest zijn in de strijd voor de mensenrechten. Zo kan je bijvoorbeeld surfen naar de Calle Norma Birri de Vermeulen, vernoemd naar een militante uit Rosario. Ze was de moeder

van Osvaldo Mario Vermeulen die op 1 april 1977 ontvoerd werd en verdween. Zijn moeder was lid van de bekende groep Madres de Plaza 25 de Mayo, ook wel de Madres de Rosario genoemd. Deze vrouwen komen sinds 1982 elke donderdag samen op het Plaza de Mayo, vandaar hun naam, om gerechtigheid te vragen voor hun verdwenen mannen en zonen. Ook het huis waar de allereerste mensenrechtenvereniging van Rosario samenkwam, een plek die nu als historische site is erkend, staat op die kaart.

Rosario zet in op de herinnering, Rosario wil niet vergeten. Maar er is meer. Men ontwikkelde ook een gids voor de migrant,

een overzicht van alle rechten, plichten en mogelijkheden die nieuwkomers in Rosario hebben. Een gids die heel praktische antwoorden geeft op vragen als waar werk of gepaste gezondheidszorg te krijgen. Er is een gelijkaardige gids voor en over jongeren en identiteit.

01 Wat zijn mensenrechten?

Een definitie van het woord *mensenrechten* geven blijkt niet zo eenvoudig. Zoals de term laat uitschijnen, zijn het rechten die mensen toekomen, niet op basis van enige verdienste of als eenvoudige gunst, maar gewoonweg omdat ze geboren zijn als mens en behoren tot het mensdom. En dit ongeacht hun geslacht, nationaliteit, etniciteit, taal, religie of enige andere status. Mensenrechten zijn dus fundamentele rechten en gelden altijd en overal, voor iedereen.

Toch kan niemand zeggen dat mensenrechten in de praktijk eens en voor altijd verworven zijn. Integendeel, mensenrechten zijn geen lineair gegeven, maar kunnen onder druk komen te staan en

in vraag worden gesteld. Ook vandaag is dit het geval. De uitdagingen voor de democratieën in de wereld anno 2023 zijn heel anders dan enkele jaren of decennia geleden. Polarisering, populisme en andere fenomenen zijn in veel landen sterk in opmars. Op vele andere plaatsen in de wereld heersen gewapende conflicten waarbij de mensenrechten vaak en ernstig geschonden worden. Mensenrechten kunnen dus niet los worden gezien van de ruimere context waarin ze ontstaan en zich ontwikkelen.

Zeker is dat mensenrechten alleen kunnen werken als ze deel uitmaken van een mensenrechtensysteem: er moet een juridisch kader zijn waarbinnen iemand naar de rechter kan stappen als zijn